

Rocznik kółka naukowego tarnopolskiego za rok 1892, Тернопіль, 1892, ст. 146; теж за рік 1893, Терн., 1894, ст. 179; теж за рік 1895, Терн., 1896, ст. 232.

На з'їзді істориків в 1890 р. у Львові піддано гадку закладати цю менших містах наукові кружки. Сею гадкою переняв ся Др. Ян Ленек і поборовши різні перепони заложив в Тернополі науковий кружок, що має розбуджувати і піддержувати науковий рух і досліди над минулим і теперішнім станом Тернополя в кождім напрямку. Діяльність свою проявив кружок на зверх виданем річника, де містять ся праці членів кружка. Публікації кружка замітні, крім утравістичного свого характеру, ще й тим, що знаходимо в них і жерельний материял.

В першім річнику надруковано статут кружка. Виймаємо з него дещо інтереснійше.

Сказано там, що кружок складає ся з двох комісій: історично-літературної і природописної.

Перша комісія оголошує документи, що переховують ся в місцевих архівах, по сільських церквах та у приватних осіб; самостійні праці членів оперті на тих жерелах і т. и. Друга займає ся дослідами фавни, фльори і т. и. Тернопільщини. Аби лекше і скорше осягнути сю задачу, оголосив кружок квестионар, де подано рзди і вказівки для тих, що хочуть підпомагати членів кружка збиранем спрових материялів і подаванем потрібних відомостей про різні околиці Тернопільщини.

Дальше публікує Др. Ленек 21 привілей надані Тернополеви королями, его властителлями і австрійським цісарем Фердинандом. Найстарший привілей — Жигмонта Августа з 1550 р., а останний цісаря Фердинанда з 1844 р. Документи з польських часів можна поділити на три групи: документи, що 1) надають полекші містови і признають ему різні права; 2) реґулюють обовязки підданих; 3) затверджують надані попередно привілей. Документи першої групи походять головно від Жигмонта Августа, другої від властителів Тернополя, а иньші від різних королів і властителів. З часів австрійських с. є. від часу прилученя Галичини до Австрії в 1772 р. є лише три документи: цісар Фердинанд уставляє в Тернополі ярмарки і надає герб містови, третій — се контракт куппа і продажі, де Тернопіль викуплює ся від свого остатного властителя Туркула. Годить ся тут зазначити, що Тернопіль мав маґдебурське право, але міська самоуправа була вкорочена волею властителя. Від рішень маґистрату був відклик до властителя міста без дальшої апелляції.

Опис тернопільського ставу подає д. Гутвіпський, де займає ся топографією, фавною і фльорою сего ставу.

Тернопільське підсонне (клімат) описує д. Затке на підставі 24 літних обсервацій.

Далі знаходимо монографію д. Фінкля: Місто Тернопіль в 1672 р. Автор користувався головно дневником Ульрика Вердума і інвентарем міста Тернополя, що його споруджено в згаданім році на приказ Войцеховського, тодішнього адміністратора тернопільських дібр.

Сей річник кінчить стаття в руській мові д. Матвієва п. в. Причинок до етнографії галицького Поділя, що містить в собі етнографічний матеріал, зібраний д. Волод. Лучаківським в селі Должанці Тернопільського повіту. Зібрано там повіря і пересуди нашого люду про чорта і про смерть, зі вступом д. Матвієва.

З уміщеного спису членів довідуємо ся, що кружок мав їх в першім році свого істнованя 73.

Вкінці уміщено копію мапи міста Тернополя д. Шварценберга споруджену з мапи нарисованої окружним інжинером в 1797 р.

Другий річник розпочинає стаття д. Ноґая про Микулинці. Се містечко заложила в самім кінці XVI ст. Анна в Сінявських Йорданова на підставі привілею Жигмонта III з 1595 р., а вже в 1674 р. спалили єго Турки. Після сего нещастя Микулинці не могли піднести ся довший час. Аж з переходом в посідане Людвіки Потоцкої настала ліпша доля для Микулинця. Ся нова влестителька занялась щиро долею свого містечка. На її просьбу надав Август III Микулинцям маґдебурське право, а вона сама з'організувала міські цехи так знаменито, що микулинцька організація служила за взір иньшим містам. Дальше подані два документи Потоцкої. Одним, де наведений увесь королівський привілей, заводить вона, на підставі сего привілею, міську управу, а другим організує цехи. Оба сі документи інтересні для пізнаня житя і організації міщанства.

З черги йде друга праця того самого автора п. в. Парохняльній костел в Тернополі фундації Томи і Катерини Замойських. Тернопіль мав вже від самого заложеня костел, але мабуть дуже малий, отже Замойські рішились вибудувати новий костел, аби вдоволити вимогам парохія. Ся стаття для нас не інтересна.

Потім ширша стаття о. Петра Білинського в руській мові — Тернопіль і єго околиця. Автор подає в першій частині своєї праці лише історію міста Тернополя.

Далі коротепька стаття д. Гутвіньського дає загальний погляд на гльони околиць Тернополя і Теревовлі. В часі своїх прогульок зібрав він 753 відмін і 120 родів сеї ростины. Між иньшими знайшов він форми

доси ще ніде не відкриті і не описані. Автор каже, що рисунки і опис цих рослин подасть в спеціальній розправі фізикографічної комісії академії наук у Кракові.

Д. Затке обговорює залежність теплоти в місяцях і порах року в Тернополі. Він користувався в своїй праці тернопільськими спостереженнями з остатніх тридцяти років і записками в Кракова, Варшави, Прешбурга і ин.

Опис Кутковецького ліса подав д. Шнайдер. Є там докладно списана ростиність і топографія сего ліса.

В особній статі представив д. Кобак стан пасічництва на Поділю. Автор дає історичний погляд на сю важну галузь господарства. Найперше обговорює примітивну господарку наших пасічників, дальше зворот у пасічництві від виступу кс. Джержона і д. Любецького. Сей останній був і добрим теоретиком і добрим практиком. Дальше говорить д. Кобак про значіне пасічничої школи д. Любецького для піддвигнення і рациональної господарки в пасічництві. На думку автора, причиною упадку нашого пасічництва є неуки-пасічники. Справовдане і спис членів кінчать сей річник.

В третім річнику д. Гуржицкий помістив документи спору про Тернопіль в 1690 р. Історія сего спору така: Катерина кн. Острозька внесла тернопільські добра в дім Замоїських. По смерті Замоїського повстав спір за Тернопіль межі его жінкою Марією Казимирою, що вийшла в-друге за Яна Собеского, і потомками Йоанни Конецьпольської, молодшої его сестри. Замоїський обезпечив своїй жінці т. зв. іуга ихогєа на тернопільських добрах. По смерті першого мужа королева не діставала доходів від властителів, повстав спір, бо претенсії королевої з часом зросли і Тернопіль признано їй на власність. При нагоді передачі сих дібр Марії Казимирі в 1690 р. зроблено інвентар, де докладно описано місто і замок тернопільський та иньші менше важні річи. Сей інвентар і рішенє трибуналу, де присуджено Тернопіль королеві, наводить автор в цілости.

О. Білинський в другій частині своєї праці: Тернопіль і его околиця подає історичні записки про околицю сего міста. Не входячи в виводи автора, наведемо деякі з поданих ним відомостей. На полях с. Білої є камені звані „бабами“, що походять мабуть з дуже давних часів. Одні білецькі поля називають ся Бокові, отже автор здогадує ся, що тут саме була місцевість „Биковени“, про котру згадує ся в Волинсько-галицькій літописи. В Шляхтинцях є керниця гетманська. Народний переказ говорить, що в Чернихові був монастир і церква і дійсно селяни впорюють до нині на тім місці ріжні старинні річи і кістяки,

бо давніше кладовища були коло церков. На думку автора було там і місто Бозьк, що про нього згадує ся в літописи під 1209 р. Назва села Городищів походить від того, що до сего місця простягав ся город (місто) Бозьк. Під Носівцями, як свідчать записки на псалтирі в тамшній церкві, побороли козаки в 1733 р. Поляків. Ся друга частина статі д. Білинського не визначає ся науковою строгостію, автор наводить інтересні народні перекази, але на сій підставі ставить нераз дуже сьмілі здогади. До сеї статі додав о. Білинський таблицю про стан шкіл залозецького деканату в 1818 р. На двацять три села наука відбувала ся в 12-ти. Всюди учив дяк в своїм помешканю. Науку побирали лише хлопці. В ні одній місцевости не було ані школи, ані шкільного фонду¹⁾.

Д. Затке описав в ширшій статі тернопільський повіт з погляду географічного і статистичного. В першій частині своєї праці обговорює автор положене, простір і границі повіта, загальний вигляд, наводненє, географічне розміщенє осад, підсонє, людність повіта і єго поділ. Далі веде автор річ про комунікацію, господарські відносини, плоди природи, промисл, торгівлю і стан просвьіти. В другій частині говорить ся про кожду місцевість в Тернопільщині з окрема. В ближшій розбір праці не входимо, бо вона була вже докладно обговорена в т. XVIII Записок.

П. Р.

Видавництва й книжки, обговорені в сїм томі:

Часописи за р. 1896: Вѣстникъ Европы.

Русская Мысль.

Сѣверный Вѣстникъ.

Русское Богатство.

Русское Обозрѣніе.

Варшавскія университетскія извѣстія.

Ученія записки имп. юрьевскаго университета.

Ученія записки казанскаго университета.

Журналь Министерства Народ. Просвѣщенія.

Богословскій Вѣстникъ.

Литовскія Епархіальныя Вѣдомости.

Могилевскія Епархіальныя Вѣдомости.

¹⁾ Див. висше осібну рецензію на сю працю о. Білинського.